

Kompetenční model digitálního kurátorství

verze 1.0

18. 10. 2017

Kompetence	Projevy kompetence v různých úrovních jejího osvojení			
	Základní	Pokročilá	Expertní	
1	Znalost problematiky dlouhodobého uchování	Má teoretické i praktické znalosti v oblasti životního cyklu digitálních objektů, fungování digitálních archivů a souvisejících standardů.	Sleduje a při práci aplikuje nové trendy v oblasti dlouhodobého uchování. Chápe podstatu uchování informace ve všech fázích jejího životního cyklu a upřednostňuje holistický přístup.	Podílí se na vývoji a výzkumu nových postupů pro dlouhodobé uchování. Má znalosti přesahující do souvisejících oborů.
Vlastností, která odlišuje digitálního kurátora od „skladníka dat“, je schopnost vnímat dlouhodobou ochranu digitálních informací v širokém kontextu (tzv. <i>holistic approach</i>). Je důležité, aby si kurátor uvědomoval změny, ke kterým dochází v průběhu životního cyklu záznamů a které se netýkají pouze samotných informací, ale také způsobu jejich použití. Také by si měl uvědomovat průřez digitálního kurátorství a souvisejících oblastí v oborech jako jsou například organizace znalostí, právo, počítačové vědy nebo HCI ¹ .				
2	Porozumění potřebám určené skupiny	Sleduje potřeby určené skupiny v oblasti kurátorství formou aktivní komunikace a vyhodnocování statistik a je si vědom své role při uspokojování těchto potřeb.	Má expertní znalost účelu každého druhu digitálních objektů užívaných v určené skupině. Řeší mimořádné situace v souladu s potřebami určené skupiny.	Identifikuje, chápe a buduje služby, které realizují požadavky na digitální kurátorství pro určenou komunitu.
Určená skupina (<i>designated community</i>) je tvořena uživateli, jimž je primárně určen obsah archivu. Potřeby určené skupiny se budou projevovat v mnoha rovinách – od čistě technických požadavků, které vyplývají z druhu a formátu digitálních objektů, přes systémové a organizační požadavky (dostupnost, uživatelská podpora) až po zajištění bezpečnosti a důvěryhodnosti.				
3	Výběr a posuzování obsahu	Posuzuje vlastnosti digitálních objektů určených pro archivaci nebo již archivovaných a jejich shodu s pravidly a zásadami archivu. Dbá na uchování kontextu informací.	Rozhoduje o nejednoznačných případech a provádí výběr a posuzování s ohledem na širší kontext, než je daný pravidly a zásadami archivu. Inicjuje změny těchto pravidel.	Vytváří pravidla pro výběr a hodnocení obsahu podle potřeb instituce. Sleduje, zda pravidla odpovídají aktuálním potřebám instituce i vnějšímu prostředí.
Výběr a posuzování (<i>selection and appraisal</i>) je prvkem kurátorské činnosti, který umožňuje udržet digitální archiv konzistentní. Zaručuje, že archiv obsahuje pouze takové digitální objekty, jejichž archivace je v souladu s potřebami instituce. Posuzování probíhá cyklicky, neboť tyto potřeby se mohou v průběhu času měnit. Kurátor musí dbát na kontext informací (například v případech, kdy archivované digitální objekty představují pouze část z většího celku) a v souladu se zájmy určené skupiny tento kontext zachovávat.				
4	Příjem a správa dat	Komunikuje s tvůrci dat, na základě doporučení tvoří pravidla pro příjem a ověřuje, zda jsou dodržována. Konfiguruje příslušné aplikace a nástroje a provádí příjem do úložiště včetně extrakce a doplnění metadat.	Samostatně řeší mimořádné situace při příjmu dat, inicjuje změny pravidel. Analyzuje významné vlastnosti digitálních objektů, vytváří jejich popisy a doporučení pro jejich uchování.	Vyjednává s tvůrci dat, analyzuje jejich možnosti a vytváří doporučení pro příjem dat v souladu s potřebami instituce.
Příjem dat do archivu (<i>ingest</i>) není při práci kurátora omezen na pouhé vložení souboru do systému. I zde se spojují prvky čistě technické (validace souborů, extrakce informací, práce s úložištěm dat) s prvky komunikačními a organizačními. Důležitá je schopnost rozpoznat významné vlastnosti digitálních objektů (<i>significant properties</i>) a zajistit jejich uchování.				
5	Znalost formátů a datových struktur	Orientuje se v problematice formátů a datových struktur. Zná datové struktury digitálních objektů v archivu. Dokáže používat nástroje pro identifikaci a validaci souborových formátů.	Poskytuje podporu při aplikaci formátových politik a provádí konfiguraci nástrojů, které se při těchto politikách používají.	Podílí se na tvorbě nástrojů, databází a dobré praxe zaměřené na identifikaci a popis formátů a datových struktur digitálních objektů.
Znalost formátů a jejich specifik hraje důležitou roli při rozhodování o strategii dlouhodobé ochrany digitálních informací. V návaznosti na potřeby určené komunity a roli, jakou hraje digitální archiv, vytvářejí kurátoři pravidla, jak postupovat při ochraně různých typů digitálních objektů.				
6	Převod formátů	Na základě politik archivu a existujících doporučení vytváří a aplikuje pravidla pro převod formátů souborů.	Dokáže pružně reagovat na mimořádné potřeby doporučení formátů, aktivně vyhledává nové nástroje a postupy.	Aktivně analyzuje formáty a samostatně vytváří doporučení pro jejich převod v souladu s potřebami instituce.
Jednou z možných strategií pro dlouhodobé uchování je migrace, při níž jsou soubory převáděny do jiných formátů při zachování jejich významných vlastností. K tomu může docházet jak při příjmu digitálních objektů do archivu, tak v reakci na změny prostředí až poté, co byly archivovány. Kurátor se musí v problematice převodu formátů orientovat a provádět ji se zřetelem na budoucí použitelnost.				
7	Bezpečnost a zpřístupnění	Orientuje se v problematice informačního vyhledávání. Chápe důležitost bezpečnosti dat a postupuje v souladu s bezpečnostními pravidly instituce. Chrání data před neoprávněným přístupem.	Nastavuje bezpečnostní politiky pro přístup k datům, řeší mimořádné situace týkající se zabezpečení přístupu a provádí bezpečnostní audity.	Vytváří a prosazuje bezpečnostní politiky archivu pro přístup k datům v souladu se zákonnými požadavky a potřebami instituce i určené skupiny.
Práce kurátora v oblasti zpřístupnění dat nespočívá pouze v nastavování a uplatňování bezpečnostních pravidel týkajících se přístupu uživatelů k obsahu archivu. Kurátor by měl dobře znát požadavky určené skupiny na způsob, jakým budou data používána a jejich zpřístupnění tomu přizpůsobit – proto je důležité, aby se orientoval také v oborech informačního vyhledávání a organizace znalostí.				
8	Znalost technologických aspektů dlouhodobého uchování	Chápe technické a technologické souvislosti kurátorské práce a dokáže o nich komunikovat s IT specialisty. Má přehled o technologiích, které jsou používány v rámci postupů uplatňovaných v jeho instituci.	Je si vědom požadavků na infrastrukturu pro zajištění funkcí archivu. Diagnostikuje a ve spolupráci s IT specialisty řeší technické problémy. Má široký přehled o technologiích dlouhodobého uchování nad rámec instituce.	Ve spolupráci s IT specialisty formuluje požadavky na technologické zajištění dlouhodobého uchování. Posuzuje různé řešení a doporučuje ta, která odpovídají potřebám a možnostem instituce.
Ačkoliv jsou vysoce odborné oblasti týkající se infrastruktury (například datová úložiště, hardware, nebo vlastnosti operačních systémů) nad rámec činnosti kurátora, je nutné, aby si udržoval základní přehled o tom, co bezprostředně ovlivňuje fungování digitálního archivu a především uměl spolupracovat se specializovanými IT odborníky při návrhu i provozu infrastruktury zajišťující dlouhodobé uchování.				
9	Sledování změn formátů a technologií	Reportuje situace, v nichž změny a zastarávání formátů, hardware a software ovlivňují činnost archivu.	Monitoruje zastarávání i vznik souborových formátů, hardware a software. Provádí úkony spojené s eliminací problémů.	Navrhuje postupy pro sledování změn, odhaduje dopady změn na funkci archivu a připravuje strategie pro eliminaci problémů.
Jedním z hlavních úkolů kurátora je zajištění budoucí použitelnosti dat. Proto je nutné, aby sledoval změny plynoucí z postupného zastarávání formátů a ověřoval, že digitální objekty v archivu lze i nadále používat v souladu s jejich původním smyslem.				
10	Zajištění interoperability	Ovládá nástroje a postupy pro výměnu dat mezi různými systémy a lokalitami.	Vybírá a připravuje nástroje pro výměnu dat, konfiguruje vstupní a výstupní části systémů.	Vyjednává a nastavuje pravidla pro výměnu dat mezi systémy. Vytváří nová řešení pro zajištění interoperability.
Zajištění výměny dat nespočívá pouze v technickém přenosu z jednoho prostředí do druhého. Z kurátorského pohledu hraje důležitou roli využití otevřených standardů a aplikací, které je nutné plánovat již při návrhu archivu a i nadále průběžně vyhodnocovat a aktualizovat způsob, jakým jsou implementovány.				
11	Zajištění důvěryhodnosti	Zná a dodržuje postupy a pravidla pro ověřování a dokumentování autenticity dat.	Má znalosti pro vyhodnocení autenticity, integrity a věrnosti digitálních objektů v průběhu času.	Formuluje pravidla, která zajišťují trvalou důvěryhodnost a přístupnost digitálních objektů v úložišti.
Kurátorský přístup k dlouhodobé ochraně digitálních informací může vést k nutnosti zasahovat do původní podoby digitálních objektů pro zachování jejich použitelnosti. Zajištění důvěryhodnosti pak obnáší pečlivé a promyšlené dokumentování původu záznamů a všech jejich proměn v čase, aby bylo možné prokázat, že nedošlo ke změně směrodatných vlastností a informací.				
12	Analytická a metodická kompetence	Ovládá analytické postupy a nástroje a dokáže je používat na úkoly a problémy související s kurátorskou praxí. Poskytuje podněty pro změnu procesů a pravidel.	Dokáže identifikovat chyby v procesech a pravidlech a navrhopvat jejich eliminaci. Používá forenzní postupy. Podílí se na tvorbě metodik a shromažďuje podněty na jejich zlepšování.	Je schopen vysokouúrovňového abstraktního uvažování a kritické analýzy komplexních systémů, workflow a konceptuálních modelů. Prosazuje metodiky a řídí jejich vytváření.
Analytická složka kurátorské práce se zaměřuje především na kritickou analýzu systémů a procesů. Mohou při ní být využívány nástroje a postupy známé například z návrhu softwarových systémů (UML ² modelování pomocí CASE ³ nástrojů) nebo z procesního řízení (modelování procesů pomocí BPMN ⁴). Metodická práce kurátora spočívá především v dodržování, tvorbě a prosazování procesů, pravidel a postupů, které umožňují institucím provádět dlouhodobou ochranu digitálních informací.				
13	Správa, řízení a plánování digitálního archivu	Zná a dodržuje politiky digitálního archivu. Orientuje se v problematice organizace znalostí. V souladu s předepsanými postupy provádí změny nastavení archivu.	Řídí a kontroluje dodržování kurátorských postupů při činnostech souvisejících s provozem archivu. Podílí se na tvorbě dokumentace a přípravě na audit a certifikaci.	Vytváří plány na běžný provoz, rozvoj, krizové řízení a řízení změn archivu. Ve spolupráci s IT specialisty vytváří bezpečnostní a zálohovací politiky archivu.
Plánování a řízení vzniku, provozu a rozvoje digitálního archivu postaveného na zásadách udržitelnosti dalších činností zahrnuje prevenci a krizové plány pro případ nehod a katastrof, krizové řízení a řízení projektů a změn.				
14	Komunikace a management	Chápe organizační souvislosti své práce. Koordinuje kurátorské postupy s kolegy a poskytuje zpětnou vazbu.	Poskytuje informace stakeholderům. Efektivně komunikuje s uživateli, tvůrci, manažery, výzkumníky a spolupracovníky. Podílí se na aktivitách zaměřených na získávání prostředků.	Řídí a zlepšuje vztahy mezi archivem a jeho okolím. Koordinuje spolupráci s externími subjekty. Řídí aktivity zaměřené na získávání prostředků.
Důležitou úlohou kurátora je prosazování (<i>advocacy</i>) kurátorských přístupů při dlouhodobé ochraně digitálních informací. V mnoha ohledech musí být kurátor evangelizátorem, který stejnou měrou neustále vzdělává sám sebe a současně vysvětluje a přibližuje filozofii digitálního kurátorství svým spolupracovníkům, nadřízeným, představitelům institucí i zástupcům určené skupiny. Důležitým prvkem je také získávání a řízení potřebných zdrojů.				
15	Rozvíjení oboru, osvěta a vzdělávání	Sleduje aktuální trendy a standardy v oblasti digitálního kurátorství, udržuje si přehled o aktivitách kurátorské komunity. Členěn rozvíjí své znalosti samostudiem.	Zapojuje se do komunitních aktivit v online prostředí, aktivně komunikuje se členy komunity. Pomáhá vzdělávat své kolegy. Přednáší na konferencích a vede workshopy.	Podílí se na vývoji sdílených standardů, nástrojů a software. Podílí se na organizaci konferencí a workshopech. Publikuje články určené pro odbornou veřejnost.
Digitální kurátorství je nový obor, který existuje v rychle se měnícím prostředí, o němž je nutné si udržovat přehled. Řada nástrojů, standardů a postupů používaných v kurátorské praxi má svůj původ v otevřených komunitách a udržování kontaktu s těmito komunitami umožňuje poznávat a využívat výsledky spolupráce odborníků z celého světa a také k nim vlastním dílem přispívat.				

Tento model vznikl v rámci magisterské diplomové práce při studiu na Masarykově univerzitě: KONEČNÝ, Michal. *Návrh kompetenčního modelu a kurikula digitálního kurátorství [online]*. Brno, 2016 [cit. 2016-05-25]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Miroslav Bartošek Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/426710/ff_m/>.

¹ Human-computer Interaction je obor zaměřený na studium uživatelských rozhraní a způsobů, jakými člověk interaguje s počítači.

² *Unified Modeling Language* – standard pro návrh a dokumentaci softwarových systémů

³ *Computer Aided Software Engineering* – specializované aplikace pro navrhování software pomocí modelů

⁴ *Business Process Modeling and Notation* – standard pro tvorbu procesních diagramů

